

Váltó-sáv Alapítvány

1082 Budapest, Üllői út 42. 4. 1.

Tel./fax: (06-1)-352-6755

web: www.valtosav.hu

e-mail: alapitvany@valtosav.hu

szakmai vezető: Mészáros Mercedes

0670-501-3291

**A sajtófigyelés összegzése a 2009. 04. 01. – 2009. 08. 15-ei
(4,5 hónap) időszakra vonatkozóan**

Készítette: Csáki Anikó

A projekt keretén belül 2009. 04. 01-től sajtó- és médiafigyelést folytatunk, melynek célja a sajtóban fellelhető, a célcsoportot érintő diszkriminációs esetek gyűjtése és vizsgálata.

A sajtófigyelést a következő lapokra és internetes oldalakra terjesztettük ki: Népszabadság, Magyar Nemzet, Magyar Hírlap, HVG, Magyar Narancs, Blikk, Bors, www.hirstart.hu, www.index.hu, www.origo.hu, a szavak, melyekre rákerestünk: börtön, fogvatartott, elítélt, büntetés-végrehajtás, szabadult, diszkrimináció.

A fenti időszakban a keresőszavak alapján összesen 1.799 db cikkre bukkantunk, mely közül 101 (az összes cikk 5,6 %-a) volt az az írás, melyet projektünk szempontjából érdekesnek és figyelemreméltónak találtunk. Jelen írásunkban azt kívánjuk összefoglalni és összegezni, hogy ezek a cikkek mivel foglalkoztak, milyen témaköröket érintettek.

1. Rendőri intézkedések során elszenvedett bántalmazások, diszkrimináció

A cikkek között találkozunk több olyan írással, mely a 2006-os októberi tüntetések során alkalmazott rendőri intézkedésekről, ill. az ezen ügyekből kifolyólag kifizetett kártérítésekkel foglalkozik (2009. 07. 01. Magyar Nemzet, 2009. 05. 25. HVG.hu). A Magyar Nemzet cikkéből egészen pontos leírást is kapunk arról, hogy milyen bántalmazások érték/érhettek ebben az időszakban a polgárokat.

Kollár Tibornak a Fővárosi Ítéltábla tavaly novemberben jogerősen egymillió forint kártérítést ítélt meg, amiért 2006. október 23-án a tüntetésen a rendőrök az Alkotmány és a Bajcsy-Zsilinszky út sarkán fejbe ütötték tonfával, megbilincseltek, előállították és két napig szabálysértési őrizetben tartották. Az ítéltábla szerint ezzel a BRFK és a Rebisz megsértette a férfi személyes szabadsághoz és emberi méltósághoz fűződő személyiségi jogát.

A vizsgált időszakban hirdettek ítéletet abban a 2007-es ügyben, mely során szellemi fogyatékosokat aláztak meg a csurgói rendőrőrsön, így az esetről, az ítéletről több cikkben is olvashattunk. A Hirstart.hu 2009. 06. 16-ai írásából képet kaphatunk a konkrét esetről (továbbá az ügyről olvashatunk még a Magyar Nemzetben és az MTI hírei között is):

A három rendőr 2007. február 7-én az őrsre érkezett két szellemi fogyatékos gyanúsítottnak képességét meghaladó kérdéseket tett fel, őket megalázó feladatok elvégzésére vették rá azért, hogy szórakozzanak rajtuk.

Az idős testvérpárnak olyan kérdésekre kellett válaszolniuk, hogy hány kölyke van a kutyának, macskának, malacnak, sünnnek, gorillának, kakasnak, jetinek, szőrös-e vagy tüskés a sünn nemi szerve. A rendőrök

felszólítására közösen énekelniük is kellett, majd nyelvüket kinyújtva meghajolni, de egy széktámlával való kormányozásra, az autó hangját utánzó berregésre is rávették őket. A vádlottak mobiltelefonnal felvették a mintegy félóra alatt történeteket és feltették a rendőrség belső hálózatára, amit ugyan később letöröltek, de egy kollégájuk lemásolta és feljelentette őket a katonai ügyészségen.

2009. 06. 17-én a HVG.hu és az Origo.hu írásából megtudhatjuk az esetre, ill. az ítéletre vonatkozóan a Magyar Helsinki Bizottság álláspontját:

A Magyar Helsinki Bizottság (MHB) szerint elfogadhatatlan a Pécsi Ítéltábla tegnapi döntése, amely foglalkozástól eltiltás nélkül pénzbüntetésre enyhítette a két értelmi fogyatékkal élő személyt durván megalázó csurgói rendőrökre első fokon kiszabott felfüggesztett szabadságvesztést.

A Pécsi Ítéltábla korábbi jó magaviseletükre és rendőri munkájukra tekintettel pénzbüntetésre enyhítette a két értelmi fogyatékkal élő személyt megalázó csurgói rendőrökre első fokon kiszabott felfüggesztett szabadságvesztést. A jogvédők leginkább azt sérelmezik, hogy a rendőrök továbbra is foglalkozásukban maradhatnak. Az MHB szerint ezzel a Pécsi Ítéltábla kinyilvánította: érdemesnek találja az érintett rendőröket arra, hogy rendőri hivatásukat továbbra is gyakorolják. Az elkövetett súlyos jogsértések bizonyították, az elítélt rendőrök méltatlanok és alkalmatlanok a rendőri hivatás további gyakorlására. Mindez nem „egyenlíthető ki” a korábbi jó magaviselettel, kiváló előmenetellel, hiszen az ilyen jellegű jogsértések a rendőri munka lényegével ellentétesek, lerombolják a társadalom rendőrségbe vetett bizalmát, ezért a rájuk ruházott közhatalommal ilyen súlyosan visszaélő rendőrök nem érdemelnek még egy esélyt ezen a pályán - vélekedik közleményében a jogvédő szervezet.

És részlet egy másik cikkből, melyben egy másik ügyről olvashatunk:

Mindenkit ütöttek, vertek! – állítják a rendőr intézkedés közben Érden meglőtt férfi rokonai. A család szerint nem véletlenül lőttek Sztojka Jánosra a rendőrök...

Legutóbb azt üzenték a zsaruk: a következő esetben lelövik. Nem gondoltuk, hogy valóra váltják az ígéretet.

(2009. 04. 28. Borsonline)

2. A büntetés-végrehajtás intézeteiben: a magyar börtönviszonyok

Mielőtt a sajtóból elénk táruló körülmények ismertetésébe kezdenénk, kiemelendőnek tartjuk az országgyűlési biztos ezzel kapcsolatos állásfoglalását, melyet a 2009. 06. 23-ai sajtóban (HVG, Heti válasz, Hírstart.hu, Magyar Nemzet) olvashatunk:

Az országgyűlési biztos az átfogó vizsgálatok megkezdésekor arra figyelmeztetett: a szabadságvesztés büntetés végrehajtása nem érintheti a fogvatartottak alapvető szabadságjogainak - így emberi méltóságukhoz, az élethez

és az emberséges bánásmódhoz való jogaik - érvényesülését.

A, Fogvatartottak bántalmazása – a büntetés-végrehajtás személyzete által

A börtönőrök őrizetbevétele után az áprilisi sajtóban (pl. 2009. 04. 17. Magyar Nemzet, Népszabadság, HVG.hu, Magyar Nemzet) többször olvashattunk a „kaposvári esetről”:

Mint ismert, néhány hete meghalt a kaposvári kórházban egy férfi, akit a büntetés-végrehajtási intézetből szállítottak súlyos sérülésekkel a kórházba. Az 56 éves H. János halálának körülményei meglehetősen rejtélyesek. Már a börtönből súlyos koponyasérülésekkel szállították be a kórházba. Az első hírek szerint cukorbeteg volt, elesett és úgy sérült meg. Aztán kiderült: bántalmazások, bakancsrúgások nyomai látszottak rajta. A rab kómába esett és később belehalt a sérülésekbe. (2009. 04. 17. Magyar Nemzet)

Az ügy kapcsán két büntetés-végrehajtási alkalmazottat (börtönőrt) hivatalos eljárásban elkövetett bántalmazással gyanúsítanak:

Bementek, és igazából azt láttam, hogy megindul a keze, a végét már nem láttam, csak hallottam a csattanást" - majd később kiderült, ez a verés okozta annak az 54 éves rabnak a halálát, akit börtönőrök vertek agyon február végén Kaposváron. Igaz, az első hírek szerint a fogvatartott súlyos cukorbetegsége miatt elesett, beütötte a fejét, és abba halt bele. Később azonban kiderült, hogy bántalmazás miatt a katonai ügyészség is nyomozást indított. Az első lépések azonban csak a tragédia után bő 3 héttel következtek be, amikor a Kapos Tv felvétele egyértelműen bizonyította, hogy az őrok verték halálra a rabot...

A Büntetés-végrehajtási Országos Parancsnokság adatai szerint egyébként évente átlagosan 25-30 bejelentés érkezik arról, hogy az őrok bántalmazták a fogvatartottakat. 2007-től azonban csökkenő tendenciát mutat a börtönőrök elleni panaszok száma, 2008-ban például 30 bejelentésből mindössze egy zárult elmarasztalással - tudta meg a Hírszerző a BvOP sajtóosztályától. (2009. 04. 01. Hírstart)

A fogvatartotti bántalmazásokkal kapcsolatosan a Magyar Helsinki Bizottság számadatait és véleményét 2009. 06. 26-án a Hírstart.hu-n olvashatjuk:

Magyarország még nem ratifikálta az ENSZ kínzás elleni egyezményének fakultatív jegyzőkönyvét. Ezért az Amnesty International civil szervezet aláírásgyűjtésbe kezdett, amellyel azt akarja elérni, hogy tegyünk is valamit a kínzás ellen. Magyarországon évente húsz, negyven eljárás indul börtönőrök ellen, mert bántalmazzák vagy megalázzák a fogvatartottakat. De az esetek alig tíz százalékában marasztalják el az elkövetőket tájékoztatott a Magyar Helsinki Bizottság munkatársa, Tóth Balázs.

A következő írásban egy volt fogvatartott emlékszik vissza a börtönévekre:

„Ne csak őrizd, hanem gyűlöld is! Tisztán emlékszem, hogy ez volt kiírva a bejárati kapu mellett, amikor bekerültem annak idején” – emlékezett vissza lapunknak egy emberölésért huszonegy évet leülő, a nevét nem vállaló férfi, aki a hírhedt szegedi Csillagból szabadult néhány éve. „Ez a gyakorlatban is így van. A börtönőrök szívóznak, kötekednek, nem állnak le addig, amíg a cérna el nem szakad valamelyik rabnál. Amikor valaki visszaszól és elhangzik a »lépjen ki« felszólítás, onnantól már kezdődik is a műsor. (2009. 04. 02. Hírtart)

B, Fogvatartottak egymás között

Összességében elmondhatjuk, hogy a vizsgált időszakban a sajtó írásai között nem volt jelentős azoknak a száma, mely a fogvatartottak egymáshoz való viszonyát, a köztük lévő kapcsolatot mutatta be. A következő cikkben egy megtörtént esetről olvashatunk:

Két hét múlva tárgyalják három fogvatartott ügyét. Két zárkatársa hónapokon át terrorizálta a sértettet. Először orális szexre próbálták kényszeríteni, de később zsírt is etettek vele és rávették arra is, hogy öngyújtóval égesse le testéről a szőrt. A vádirati tényállás szerint Sz.T. elsőrendű és S.D. másodrendű vádlott, valamint H.T. sértett ugyanabban a zárkában voltak elhelyezve a Békés Megyei Büntetés-végrehajtási Intézetben. A vádlottak 2008. április 28-án, az esti órákban megfenyegették a sértettet, hogy amennyiben nem elégíti ki őket orálisan, megverik. A sértett közölte, hogy szólni fog az öröknek, és felment az ágyára, azonban a vádlottak utána mentek. Az elsőrendű vádlott a sértett haját húzta, míg a másodrendű vádlott ököllel ütötte a combját és az oldalát. A sértett újra kilátásba helyezte, hogy szól az öröknek, mire a vádlottak veréssel fenyegették, majd lemásztak az ágyról. Másnap a vádlottak mondták a sértettnek, hogy mossa ki a ruhájukat. A sértett nem teljesítette, ezért a vádlottak megütötték a hátán és a karján. Április 30-án a vádlottak arra utasították a sértettet, hogy kössön bele zárkatársukba, A.Cs-ba. A sértett nem volt hajlandó erre, ezért az elsőrendű vádlott ismét a haját húzta, a másodrendű vádlott pedig kétszer lábon ütötte, mire a sértett gúnyolódni kezdett A.Cs.-val. Ekkor az elsőrendű vádlott arra utasította a sértettet, hogy kössön bele a másodrendű vádlottba. Amikor a sértett szidalmazni kezdte a másodrendű vádlottat, az kétszer tenyérral arcon ütötte. A vádlottak 2008. április-május hónapokban veréssel fenyegetéssel arra kényszerítették a sértettet, hogy fekvőtámaszokat végezzen, disznózsírt egyen magában, majd 10 pohár vizet megigyon. Mivel a sértett félt a vádlottaktól, teljesítette az utasításokat. 2008. május 4-én a vádlottak veréssel fenyegetve utasították a sértettet, hogy különböző helyeken égesse le testszőrzetét. A sértett öngyújtóval elkezdte, majd, amikor abbahagyta, a vádlottak arcon ütötték és a folytatásra utasították. A sértett a bántalmazások következtében a bal felkar zúzódását szenvedte el, amely 8 napon belül gyógyuló sérülés. (2009. 06. 06. Hírtart.hu)

2009. 07. 23-án a HVG.hu-n kivonatot olvashatunk az egyébként a Café Babelben megjelent Fiath Titanilla, a Budapesti Fegyház és Börtön pszichológusának Jógyerekek a börtönben c. írásából, melyből a következő kép tárul elénk a fogvatartottak világáról:

Vérbő példákkal bizonyítja, hogy hamis az a szociológiai közhely, amely szerint a börtönszemélyzet, illetve rabok, valamint a külvilág, illetve a büntetés-végrehajtás totálisan elkülönülnek egymástól. Íme, két példa Fiathtól. Könnyek áztatják D. arcát. Meghalt az anyja. Az elítélt rendszerint nyakában a könnyebb elítéltekkel húzódkodik, de most a „jógyerek”, a „menő” maga alatt van, miközben nyilvánosan, a sétaudvaron cirógatják a börtönhierarchiában mögötte állók. S.-nek újszülött gyereke halt meg, és a szomorú apa szeretne átkerülni M. zárkájába, aki közismereten brutális fickó. A „droidnak” elkönyvelt S. krízishelyzetben a fenevad rokonhoz fordul, aki olyannyira befogadja őt, hogy „alsó ágyat csinál testvérének”. A rabhierarchiában – éppúgy, mint a szabad világban – dinamikusan változik, hogy ki éppen a „menő csávó” vagy a „büdös köcsög”. Szigorú kritériumok sincsenek. Az erő, az ismertség, a vérrokoni kapcsolat csak segít a felfele töröknék, de nem ad menlevelet mindenhez. Az önkép és a közösség véleménye gyakran távol esik egymástól – éppúgy, ahogy minden közösségben. De a börtönben nehezebb a javítás, alig van vissza- vagy elvonulási lehetőség. Éppen ezért kulcsfontosságú, kik birtokolják a szűkös erőforrásokat, kik rendelkeznek a tér, az idő vagy az anyagi javak felett. Ki a felsőágyas, kinek van tévéje vagy becsempészett mobilja, kinek mekkora a hátszaga börtönön belül és kívül. Fiath úgy véli, a „jógyerekek” a börtönélet meghatározó jelentéseinek is az urai. Az ő szavuk sokkal jobban számít az elítéltek megítélésben, mint a többieké. Ha ők állítják, hogy valaki pedofil vagy vamzer (besúgó), akkor a hírbe hozott csak nehezen vakarhatja le magáról a szégyen billogát, és persze a stigmának közvetlen megkegyetlen következményei lesznek abban a miliőben, amelyben ez a két bűn megbocsáthatatlannak számít. A „jógyerekek”, akik testi erejükkel vagy fölpumpált izmaikkal, korábbi bűnözői „teljesítményükkel”, kiterjedt kapcsolatrendszerükkel, pénzüikkel vagy pszichopata hozzáállásukkal vívják ki tekintélyüket, az elítélttársaik teste felett is hatalmat gyakorolnak. Ha nincs kondigép, őket használják ellensúlynak, emellett saját homoerotikus kicsapongásaikat, amelyek legtöbbször erőszakosak, „jogos leckéztetésnek” tekintik, míg a többieket effélékéért simán lebuazzák. A térhasználat is eltér: ha a cél a másik megalázása, az aktus nyilvános, ha kölcsönös belegezésen alapul, marad a lefüggönyözött ágy vagy más intim sarok. Szerzőnk végkövetkeztetése szerint a büntetés-végrehajtás társadalmi megrendelésre minél inkább korlátozza az elítéltek autonómiáját, annál „intenzívebben indulnak meg a személyiség épségének megőrzését biztosító folyamatok, vagyis annál dominánsabban épül fel a hivatalos renddel szemben a rabok informális hálózata/kultúrája. A szabadság nem állhat vesztesre a börtönben sem.” A szerzőt a zárómondatnál „elragadhatta a frazeológiája”. Bizonyosan tájékozatlanságunk és nyárspolgári értékrendünk miatt, de kibúvik belőlünk a jogvédő, mi valahogy nem látjuk ennyire felemelőnek a „jógyerekek” szabadságküzdelmét. Elhisszük, hogy bizonyosan sikeresek autonómiaökrévéseikben, csakhogy azokat mások, a többi elítélt rovására valósítják meg – megalázás, erőszak és fondorlat útján. Mi is úgy látjuk, minél szigorúbb börtönrezsimit működtet az állam, annál nagyobb szerep jut az önálló börtönkultúrának, illetve az azt működtető, annak a hasznát learató „jógyerekeknek”. Nem lehet véletlen, hogy a legkimunkáltabb börtönkultúrákat, legszövevényesebb hálózatokat éppen a legkegyetlenebb büntetés-végrehajtási gyakorlatú

C, Túlzsúfoltság a büntetés-végrehajtási intézetekben

Ebben az időszakban jelent meg a sajtóban az a hír, hogy a Büntetés-végrehajtás Országos Parancsnoksága anyagi okok miatt, megtakarítási szándékkal 5 börtön bezárására, megszüntetésére készül a következő 1,5 évben. Ennek kapcsán ismét napirendre kerül az intézetekben uralkodó túlzsúfoltság kérdése:

Egy néhány évvel ezelőtt készült nemzetközi felmérés szerint a magyar fegyintézetekben 10 férőhelyre mintegy 17 fogvatartott jut, és további probléma, hogy a modern felszerelésekre, valamint az állományfejlesztésre kevés pénz jut. Sokak szerint azonban nem ez a gondok gyökere, s az elmúlt években a sajtóban napvilágot látott ügyek sem erre világítanak rá. Legalábbis aligha magyarázható ezzel a szintén a kaposvári börtönben a cellatársát kínzó, azzal borotvahabot, ruhadarabokat etető férfi, valamint a sátoraljaújhelyi börtönben a saját fejét levágó rab esete. (2009. 04. 02. Hirstart.hu)

Elviselhetetlenné válik a zsúfoltság több büntetés-végrehajtási (bv) intézetben - állapította meg Szabó Máté, az állampolgári jogok országgyűlési biztosa a székesfehérvári bv-intézet tervezett bezárásával kapcsolatban...

A közlemény kitér rá: egy július 7-én érkezett panaszbeadvány arról értesítette Szabó Mátét, hogy az előzetesen letartóztatottak elhelyezését biztosító 120 férőhelyes székesfehérvári büntetés-végrehajtási intézet bezárását is tervezik, sőt már a kitelepítési tervet is elkészítették. Emlékeztet arra, hogy az országgyűlési biztos áprilisi, illetve júniusi közleményeiben már felhívta a figyelmet egyes előzetesházak 200 százalékos telítettségére, ami megítélése szerint súlyosan sérti az embertelen, megalázó bánásmód, illetve büntetés alkotmányos tilalmát. A közlemény megállapítja, hogy az elhelyezés jelenlegi feltételei súlyosan sértik mind a Polgári és Politikai Jogok Nemzetközi Egyezségokmányát, mind az európai börtönszabályokat. Szabó Máté arra is figyelmeztet, hogy az ártatlanság vélelme mellett fogva tartott személyek alkotmányos jogait egy demokratikus jogállam nem hagyhatja figyelmen kívül. (2009. 07. 09. Hirstart.hu, továbbá foglalkozik vele az aznapi Magyar Nemzet, Népszabadság, Magyar Nemzet Online)

Előre be nem jelentett vizsgálatot tartott az állampolgári jogok országgyűlési biztosa a fővárosi Venyige utcai börtönben. Szabó Máté megállapította, hogy kétszer annyi előzetes letartóztatásban lévő tartanak fogva az intézményben, mint annak maximális férőhelye.

Az ellenőrzéssel Szabó Máté és munkatársai fel kívánták mérni, miként befolyásolta a fogva tartás körülményeit az, hogy ideiglenesen bezárták a Gyorskocsi utcai börtönt és az ott fogva tartottakat részben a Venyige utcába, részben a Budapesti Fegyház és Börtönbe szállították át... Az előzetesen letartóztatottak száma évek óta folyamatosan növekszik, az előzetes házak telítettsége szinte mindenhol 200 százalékos, ezért további intézetek (például a székesfehérvári) bezárása ellen az ombudsman

határozottan tiltakozik. (2009. 08. 06. Hirstart.hu, továbbá aznap Origo.hu)

A büntetés-végrehajtási intézetekben uralkodó zsúfoltsággal kapcsolatosan az igazságügyi és rendészeti miniszter véleményét is megtudhatjuk:

Szabó Máté már egy tavaszi jelentésében felhívta a figyelmet az úgynevezett előzetes házak zsúfoltságára. Az igazságügyi és rendészeti miniszter válaszában beszámolt az helyzet javítására hozott intézkedésekről, de vitatta, hogy a 200 %-os zsúfoltság embertelen, megalázó bánásmódot, illetve büntetést jelentene. (2009. 06. 23. Hirstart.hu)

D, A fogvatartás egyéb körülményei

Részben a börtönbezárások, részben az ombudsmani látogatások megfigyeléseinek összegzése kapcsán a fogvatartás egyéb körülményeiről a következőket tudhatjuk meg:

Az előzetesen letartóztatottak átlagosan napi 22-23 órát töltenek a zárkájukban, feleakkora helyen, mint amit a jogszabály előír, és ez óhatatlanul komoly feszültségekhez vezet. A parancsnok szerint a négy sétaudvaron biztosítani tudják, hogy minden fogvatartott naponta egy órát a szabad levegőn tölthessen. Aki nem dolgozik, annak fürdésre hetente egyszer, 5 percig van lehetősége, de a zárkákban van meleg folyóvíz is. A telefonálás hetente háromszor 10 perc, a beszélő havonta egy óra, a látogatófogadó helyiség kulturált. A szabadidő értelmes eltöltésére az előzetesen letartóztatottaknak nagyon kevés lehetőségük van, sem a foglalkoztatásukat, sem az oktatásukat nem tudják biztosítani, mindössze - alkalmanként - a konditermet, a könyvtárat és a közösségi helyiséget használhatják. A tisztálkodást, étkezést, mosást mindenkinek a zárkában kell megoldania...

A közlemény szerint Szabó Máté további vizsgálatot szeretne azzal kapcsolatban, hogy a Venyige utcai börtönnel szemben a Maglódi úton folyamatosan kiabálnak és "jelelnek" az emberek a fogvatartott hozzátartozóikkal és ismerőseikkel. Az ombudsman szerint ez a helyzet méltatlan, zavarja a helyi lakosokat, és zavarja a közlekedést, valamint az intézeten belül és kívül egyaránt állandó felesleges feszültségforrást hordoz magában az a gyakorlat, hogy a "folyamatosan az ablakon lógó" őrizetést az épület másik részére helyeztetheti az őrszemélyzet. (2009. 08. 06. Hirstart.hu, továbbá ugyanaznap Origo.hu)

*...több helyen megállapította az Állampolgári Jogok Országgyűlési Biztosának Hivatala, hogy nagyon zsúfoltak a börtönök a női elítéltek számára is. Pálhalmán például megállapították, hogy nincs biztosítva a nők számára a napi fürdési lehetőség, ami **a fogvatartott nők emberi méltóságához való jogát csorbítja** – tette hozzá. (2009. 06. 09. Magyar Nemzet és Népszabadság)*

Túlzsúfoltak a női börtönök, van, ahol a higiénias szükségleteket nem tudják kielégíteni, és van, ahol a személyzet kevés a feladatok megfelelő színvonalú ellátásához - állapította meg az ombudsman, miután munkatársai helyszíni vizsgálatot tartottak az egri, a pálhalmi és a kalocsai börtönben. Szabó Máté megoldást vár az igazságügyi minisztertől.

Az Országgyűlési Biztos Hivatalának tájékoztatása szerint munkatársai minden helyszínen zsúfoltságot tapasztaltak, az elítéltek száma meghaladta a norma szerinti férőhelyekét, továbbá a nők speciális higiénias szükségletei közül a napi fürdést egyedül Pálhalmán tudják biztosítani, ahol a zárkákban zuhanyzót alakítottak ki. A másik két intézetben a naponkénti fürdés lehetőségének hiánya **sérti a fogva tartott nők emberi méltóságához** **való** **jogát.**

A megállapítások között szerepel, hogy a Heves megyei büntetés-végrehajtási intézetben nem dolgozik pszichológus. Pálhalmán sok tekintetben jelentősen javultak a körülmények a 2000-ben tartott ombudsmani vizsgálathoz képest. Az orvosi ellátás hiányossága, illetve a fegyelmi zárkákban a folyóvíz hiánya azonban közvetlenül veszélyezteti a fogva tartottak lehető legmagasabb szintű testi és lelki egészséghez, valamint emberi méltóságához **való** **jogát.**

A vizsgálat pozitívként értékelte, hogy az elítélt nők nagy részét mindhárom intézetben foglalkoztatják - dolgoznak vagy tanulnak - valamint azt is, hogy a személyzetben a nők mellett mindenütt férfiak is dolgoznak és ez a fogvatartás törvényességének fontos garanciája. (2009. 06. 17. Hirstart.hu, továbbá ugyanazon a napon MTI, Népszabadság, Origo.hu)

Kritikán aluli ellátás, kosz, csótányok, durva személyzet – Szabadi Béla, egykori kisközgazda államtitkár szerint a legendás Gyorskocsi utcai börtönben uralkodó viszonyokra leginkább ez jellemző. A volt politikus az előzetes letartóztatását **töltötte** **itt.**

– Akikről nem gondoskodott kívülről a családja, az nagyon mostoha körülmények között élt. Az előzetes letartóztatás elvileg még nem büntetés, itt viszont annak számított. Rengeteg a csótány, és nem csak az ételekben: nekem a fülembe mászott, másnak a lábát rágták meg. A zárkát egy halvány égő világította meg, a nap alig szűrődött be a koszos ablakon – mondta az egykori politikus az ATV Jam című műsorában. Hozzátette: a személyzet sorozatosan durván bánt vele, amit szerinte azért történhetett meg, mert kívülről kaptak erre bátorítást. Szabadi szerint az intézményt nem felszámolni kellene, hanem felderíteni a visszaéléseket és ellenőrizni, hogy hogyan bánnak ott a fogva tartottakkal. (2009. 06. 15. Hirstart.hu)

Szabó Máté szerint **jelenleg hazánkban egyáltalán nem érvényesül az előzetesen letartóztatottak helyzetének - az ártatlanság vélelmének - megfelelő „külön elbánás” elve, ami szerepel a Polgári és Politikai Jogok Nemzetközi Egyezségokmányában.** Az Európa Tanács Miniszteri Bizottsága által 1987-ben megfogalmazott „Európai Börtön szabályok” 94. pontja ráadásul kimondja, hogy az előzetesen letartóztatottnak biztosítani kell a lehetőséget, hogy külön helyiségük legyen, kivéve, ha bizonyos körülmények ezt nem teszik kívánatossá. (2009. 06. 23. Heti válasz)

Alkotmányellenes, hogy a büntetőeljárás törvény nem szabályozza a jogerősen elítéltek jogát az ügyükről szóló iratokba való betekintésre. Ezzel sérül a tisztességes eljáráshoz fűződő joguk az Alkotmánybíróság szerint.

(2009. 06. 10. MTI, továbbá ugyanaznap HVG.hu)

A fentiek mellett ugyanakkor megtudhatjuk azt is, hogy „A rabok is tanulnak”. 2009. 06. 15-én a Hirstart.hu-n olvashatjuk a Kőszegi Szilviával (Büntetés-végrehajtás Országos Parancsnoksága, a Fogvatartási Ügyek Főosztályának kiemelt főreferense) készült interjút, melyben többek között a következőkről tájékoztat minket:

*Kik, milyen oktatásban részesülhetnek büntetési idejük letöltése alatt? Általánosságban el kell mondanom, hogy **intézeteink semmiféle akadályt nem gördítenek a tanulni vágyók útjába, ez csupán az ő elhatározásuktól függ** - kezdi választát Kőszegi Szilvia. - A jelenleg fogvatartottak mintegy tizennégy százalékának nincs meg az általános iskolai végzettsége. A nyolc osztály megszerzése az elítéltek korától függetlenül biztosított. Jelenleg tizenhat intézetünkben van általános iskolai oktatás, ahol kilencszázhatvannyolc fogvatartott tanul tavaly szeptember óta. A több mint tizennégyezer bebörtönzött ötvennyolc százaléka rendelkezik általános iskolai végzettséggel, akiket középiskolai vagy OKJ-s képzésre lehet beiskolázni. **Tizenöt intézetünkben van gimnáziumi és szakközépiskolai oktatás, ahova ebben a tanévben hétszázötvenöt jelentkeztek. Mostani érettségizőink száma tizenkét fő...** A képzés mely területén vannak a legnagyobb gondjaik, és hogyan igyekeznek azokat megoldani? Sajnos, az OKJ-s képzés területén a büntetés-végrehajtásnak az idén nem áll rendelkezésére semmiféle anyagi forrás, és ez várható a jövő évre is. Ebből adódóan az ilyen oktatási formában tanulók száma látványosan csökkent, ebben az évben mindössze háromszáznegyven a résztvevők száma a 2001-es ezerkettőszázharmincnyolchoz képest. Idén Szegeden, Kalocsán és Pálhalmán fejeződtek be oktatási időszakok. Ily módon már csak egy intézetben, a nagyfaiban működik háromféle képzés, a számítógép-kezelői, a szobafestői és a takarítói. A megoldás véleményem szerint nagyrészt az intézet parancsnokai által benyújtott sikeres pályázatokon múlik...*

*Sorba véve az oktatási szinteket óhatatlanul felmerül a kérdés, **hogyan van-e lehetőségük az elítélteknek felsőfokú oktatásban részt venni?***

Igen, a büntetés-végrehajtás tizennyolc fogvatartott esetében segítette a felsőfokú oktatásban történő részvételt. Ezek a bebörtönzöttek már az elítélésük előtt megkezdték felsőfokú tanulmányaikat, amit a büntetésük letöltése idején is kívántak folytatni vagy befejezni. Ezekben az esetekben a hallgatók igazolást hoznak a tanintézményeiktől, hogy milyen órákon és gyakorlati foglalkozáson kell megjeleníteniük. Az engedélyezést követően ezekre az időszakokra a büntetési idejük megszakításra kerül: egy meghatározott időpontban elhagyhatják az intézetet, majd ugyanilyen módon kell visszatérniük.

Milyen jellegű felsőoktatásban vesznek részt az elítéltek, és volt-e már valaki, aki a büntetés letöltése során szerzett diplomát?

*A fogvatartottak szinte mindegyike valamilyen mérnökképzésben vesz részt, többnyire a budapesti Gábor Dénes és a szegedi Tessedik Sámuel főiskolán. **Egyedi esetek is előfordulnak**, mint például amikor egy alapítvány karolt fel valakit és segített diplomához. Ilyen volt Budapesten a Váltóság Alapítvány: **kiválasztottak** egy elítéltet*

a börtönben, aki a segítségével szociálismunkás-diplomát szerzett, majd az alapítvány munkatársa lett. Érdekesség, hogy vele egy berlini konferencián találkoztam, ahol a témával kapcsolatos előadást tartott.

A cikk több ponton tartalmaz hibás adatot. Kérdéses, hogy a középiskolai képzést mire is értjük? Valóban középiskolának minősül a 9-10. osztály, de több bv. intézetben probléma, hogy a 10. osztály elvégzése után nem tudják folytatni megkezdett tanulmányaikat a fogvatartottak, mert 11. osztály már nem indul (pl. Sopronkőhidai Fegyház és Börtön, Balassagyarmati Fegyház és Börtön, megoldatlan a középiskolai, /de még az általános iskolai is!/ képzés teljes mértékben a Fiatalkorúak Bv. Intézetében, Kecskeméten, és bár „papíron” van, de ténylegesen a 2008/2009-es tanévben nem működött a Fiatalkorúak Bv. Intézetében Tökölön sem, stb.). A 10. évfolyam befejezése ui. több szakképzés elkezdésének feltétele, de nem jelenti a középiskolai tanulmányok lezárását a pusztán 10. évfolyamos bizonyítvány. Így kérdésessé válik, hogy a válaszoló Kőszegi Szilvia a 15 bv. intézetbe melyeket is számolta bele?

A tanulmányok folytatásának lehetősége a Szegedi Fegyház és Börtön HSR (=hosszúidősök speciális rezsimje) és BSR (=biztonsági speciális rezsim) teljes mértékben megoldatlan.

A fiatalkorúak bv. intézeteiben a középiskolai képzés nem megoldott (nem tekintjük annak, ha van együttműködési megállapodás egy helyi középiskolával, a fiatalkorú fogvatartottakat magántanulóiként ez a középiskola nyilvántartásba veszi, és vizsgatételsort bocsát rendelkezésükre).

További probléma, hogy ha a fogvatartott emelt szintű érettségi vizsgát kíván tenni, és nem szállítható a központi helyre, ezt hogyan és miképpen tudja megtenni? Egyáltalán tud-e emelt szintű érettségi vizsgát tenni?

Kérdéses azon fogvatartottaknak a „sorsa”, akik tanulni és dolgozni is szeretnének. Erre a lehetőségre a bv. nem felkészült. Egy „rendes” fogvatartott – természetesen, ítélet után – vagy dolgozik, vagy tanul. A két tevékenység ui. egy időben van. Több fogvatartott azonban nem tudja vagy akarja a munkát leadni (helyesen), mert vagy szüksége van még arra a kevés jövedelemre is, amit a börtönmunka után kap, vagy a munkát fontosnak tartja egyéb szempontból („jobban megy az idő”, valami állandó, rendszeres tevékenység stb.). Tehát ha kora délutánig – jobbra 15.00-ig – dolgozik, emellett már nem tud bekapcsolódni semmiféle

képzésbe, ami azonban a jövőbeli társadalmi és munkaerő-piaci képzéséhez elengedhetetlen lenne.

A felsőfokú tanulmányok kérdése is képlékeny. A válasz kifejezetten arra vonatkozott, hogy ha valaki a bebörtönzés előtt elkezdte a felsőfokú tanulmányait, akkor – adott esetben – a bv. lehetőséget ad a folytatásra. De mi van azokkal a fogvatartottakkal, akik a börtönben jutnak arra az elhatározásra, hogy tovább szeretnének tanulni? Erre van-e ill. milyen lehetőségek vannak?

Az „egyedi eset” ismertetésénél pedig nem sikerült a tényszerűségnél maradni. A „kiválasztott” ige azt sugallja, hogy az Alapítvány hosszas válogatásának eredményeként egy arra „alkalmas egyént” keresett. Az Alapítvány minden esetben azokkal foglalkozik tanulmányaik segítésében, akik önállóan jelentkeztek erre a programunkra, ill. kérték segítségünket. Szociális munkás diplomát még nem szerzett egyik „kiválasztottunk” sem, de szabadulás után az egyik kliensünk szociálpedagógus szakra nyert felvételt (kriminálpedagógiai szakiránnyal), egy másik pedig szociálpolitika szakra. A „berlini” konferenciára még diploma nélkül, de már felsőfokú tanulmányok folytatásakor a szociálpolitika szakos hallgató, aki valóban a Váltó-sáv Alapítvány munkatársa, ment. Bizonyára „érdekesség”, de valóban tartott előadást a témában – mint több országban, és hazánkban is más szakterületen (pl. szenvedélybetegek kezelése/ellátása) bevett gyakorlat, ti. az, hogy egy ex-kriminális fiatal később maga is segítőtve vagy önkéntessé válik.

E, Megfosztottság a kapcsolatoktól – a fogvatartottak kapcsolattartása

A börtönben eltöltött idő alatt igen fontos kérdés a fogvatartottak kapcsolattartása, annak mennyisége, minősége és rendszeressége, hiszen az egyetlen kapcsot a külvilággal a hozzátartozók, barátok jelentik. A kapcsolatok fontos szerepet töltenek be a szabaduló életében is, támogatják a szabadulás utáni társadalmi beilleszkedést, reszocializációt. E kérdéskör fontosságával a vizsgált időszakban – főként az ombudsmani látogatások kapcsán - a sajtó is foglalkozik:

A szabadulás utáni társadalmi beilleszkedés miatt igen fontos az elítéltek joga a külvilággal való kapcsolattartáshoz. Az Igazságügyi és Rendészeti Minisztérium egyetért az ombudsman véleményével, és nem vitatja azt sem, hogy az ünnepnapi látogatófogadás lehetősége nem függhet a büntetés-végrehajtás véges anyagi

helyzetétől. Ez derül ki a minisztérium válaszaiból, amelyeket az állampolgári jogok országgyűlési biztosának küldött az ombudsman vizsgálatai nyomán megfogalmazott javaslatokra – olvasható az Országgyűlési Biztos Hivatalának közleményében.

Szabó Máté ajánlásai alapján a büntetés-végrehajtás országos parancsnoka megvizsgálja, miként lehetne gyakoribbá és hosszabbá tenni a látogatófogadásokat. Tervezik, hogy a hozzátartozókat telefonon értesítik a beszélő időpontjáról, és bevezetnék az anyák napi, húsvéti és karácsonyi látogatási időpontokat. Az ünnepnap látogatófogadás nem tiltott – ez a minisztérium álláspontja, a biztos ezt ugyanígy látja, de szerinte az, **hogynincs tiltás, a gyakorlatban nem azonos az engedéllyel.** (2009. 08. 06. Magyar Nemzet)

A női elítéltek csupán az ország három büntetés-végrehajtási intézetében (Egerben, Pálhalmán és Kalocsán), jellemzően lakóhelyüktől távol helyezhetők el, ez jelentősen megnehezíti kapcsolattartásukat hozzátartozóikkal

- **áll a vizsgálatban.**
(2009. 06. 17. Hirstart.hu, továbbá ugyanazon a napon MTI, Népszabadság, Origo.hu)

Szabó Máté szerint több jogot is sért az, hogy az elítélt ünnepnapokon nem fogadhat látogatót. Az állampolgári jogok országgyűlési biztosa szót emelt a női börtönök túlszűfolttsága ellen.

Több jogot is sért az, hogy az elítélt ünnepnapokon nem fogadhat látogatót – állapította meg hivatalból indított vizsgálata eredményeként Szabó Máté, az állampolgári jogok országgyűlési biztosa. Semmilyen büntetőjogi célt nem szolgál, nem függ össze a megelőzéssel az, ha a szabadságvesztését töltő személytől megvonják azt a jogot, hogy látogatót fogadhasson ünnepnapon – olvasható az Országgyűlési Biztos Hivatalának közleményében. „**A tiltás sérti a jogállamiság elvét, az emberi méltósághoz, valamint a házasság és a család védelméhez való jogot, de mellőzésével az állam sem teljesíti objektív alapjogvédelmi kötelezettségét**” – állapította meg az ombudsman.

Szabó Máté hangsúlyozta azt is, hogy a látogató fogadásának joga fontos lehet a börtön világa és a társadalom közötti kapcsolattartásban, a büntetés letöltése utáni beilleszkedésben. E jognak jelentősége lehet abban is, hogy fennmaradjon a fogvatartott külvilág iránti érdeklődése, megőrizhesse személyiségét, önértékelését, önbecsülését, összességében pedig az ünnepnap látogatófogadáshoz való jog jogszabályi rögzítése az egyik eszköz lehetne a fogvatartott jogainak védelmében, sérelmeinek orvoslásában. (2009. 06. 17. Magyar Nemzet, Népszabadság)

Az emberi kapcsolatok közül kiemelkedő fontosságú az anya és gyermeke kapcsolata, mely a fogvatartás ideje alatt szintén számos korlátozás alá esik. A Magyar Narancs 2009. 04. 09-ei számában a Kecskeméti Büntetés-végrehajtási Intézet anya-gyerek részlegéről tudhatunk meg több információt:

A Kecskeméti Büntetés-végrehajtási Intézet anya-gyermek részlegét azért hozták létre, hogy "egyetlen csecsemő se szenvedjen anyja hiányától, annak bűne miatt". Ez az egyetlen ilyen hely az országban... "Az újszülöttnak alkotmányos joga élete első időszakában a legjobb ellátást kapnia, amit természetesen az édesanyja adhat neki. A korai kötődés elmélete szerint minden körülmények között együtt kell tartani a babát a mamával, különben lelkileg sérül a gyermek." Talmácsi Attila börtönpszichológus számos érvet sorakoztat fel az

intézet mellett, de ellene is. "A korai szétválasztásnak életre szóló negatív következményei lehetnek. Az anyagyermek kötődés egyebek mellett a bizalom és a későbbi párválasztás alapja. Ugyanakkor általában az édesanya maga is sérült lelkű, nehezen képes kötődésre. Az ingerszegény környezetben ráadásul kisebb a baba mozgásterse, ami meg is látszik a fejlődésén. Azt azonban egyetlen kutatás sem képes kimutatni, hogy genetikai eredetű-e a visszamaradottság, vagy a börtön hatása-e. Mindent összevetve, azért sokkal jobb így a gyermeknek."

A részleg 2002-ben, ideiglenes helyen kezdte meg működését a kecskeméti Fiatalkorúak Regionális Intézetének egyik lakóegységében. Az önálló, új épületet egy év múlva adták át, itt húsz anya és az ikerszoba van; huszonegy gyermek élhet együtt.

Kizárólag azokat fogadják, akik fogva tartásuk idején szülnék. Ha a büntetés letöltésének megkezdése előtt akár egy héttel születik a baba, nem jöhetnek ide. Mindezt egy 1979-es törvény írja elő, mely szerint, ha a szülésre a szabadságvesztés végrehajtása alatt kerül sor, az újszülöttet hat hónapos koráig az anyjával együtt kell elhelyezni, és engedélyezhető, hogy a csecsemő egyéves koráig a büntetés-végrehajtási intézetben maradjon, egy 1998-as rendelet pedig konkrétan kimondja, hogy a szülés után a nőnek joga van a gyermekével egy, közös elhelyezésre alkalmas részlegben tartózkodnia...

A körülmények alig emlékeztetnek rá, hogy börtönben járunk. A jól felszerelt, légzésfigyelővel ellátott szobák ajtaját sosem zárják, a nyitott körletben bármikor használni lehet konyhát, a fürdetőt, a játékokkal teli közös foglalkoztatót. Szakmai felügyelet nélkül sosem maradhatnak a kicsik, a csecsemőgondozók éjjel-nappal szolgálatban vannak, a védőnő napi nyolc órában, míg a gyermekorvos alapesetben hetente érkezik. ...Csak akkor válik komorrá, amikor szoba kerül, hogy a kis Lorándot legkésőbb egy év múlva elviszik a részlegről, ő pedig minden bizonnyal Kalocsán, a női büntetés-végrehajtó intézetben köt ki. "A legnagyobb félelmem, hogy nem fog megismerni, amikor szabadulok..."

A legnagyobb traumát persze az elszakadás okozza, ha fél éves lesz a gyerek, az anyának havonta kell kérvényezni, hogy maradhassanak még. Ezt a legtöbbször - hacsak nem követ el komolyabb fegyelmi vétséget - engedélyezik, de amikor a gyerek egyéves lesz, már nem maradhatnak együtt. A nőt még aznap átszállítják a büntetési fokozatának megfelelő helyre, a gyereket pedig gyámság alá helyezik, mivel az anyának a fogva tartás ideje alatt szünetel a szülői felügyeleti joga. Szerencsés esetben az apa lesz a gyám.

És miközben a sajtóban elsősorban a fogvatartottakat, szabadultakat ért hátrányos megkülönböztetés eseteit kerestük, találoztunk olyan írással is, mely szerint inkább ennek az ellenkezője a probléma, azaz „törvényeink túlságosan is tiszteletben tartják a bűnözők emberi jogait”:

Ennél is reménytelenebbé teszi a helyzetet, hogy az emberek bizalma már a bíróságokban is megrendült, jórészt a túlságosan enyhe ítéletek hallatán, de azért is, mert törvényeink túlságosan is tiszteletben tartják a bűnözők „emberi jogait”, miközben igen súlyos büntetéssel fenyegetik a tisztességes állampolgárt, aki lehetőségei szerint igyekszik védekezni a bűnözőkkel szemben, mert bármikor megvádolhatják azzal, hogy védekezése aránytalan volt a támadóval szemben. Mindez már önmagában biztatás a bűnözésre hajlamos személyeknek. (2009. 05. 24. Magyar Hírlap)

3. Fogvatartás után

A vizsgált időszak sajtójára nem volt számottevően jellemző, hogy a fogvatartásból szabadulók helyzetével, problémáival, nehézségeivel foglalkozott volna. Mindössze néhány írásra bukkantunk, melyben szóba kerül a szabadulás utáni helyzet, időszak is:

Mi történt, miután szabadultál?

Nulláról kezdtem, ruhákat kellett vennem, kanalat, villát, edényeket, mindent. Összesen két váltás ruhám volt, amikor kijöttem a börtönből. Három napot kint voltam az utcán, az éjjeli melegedőn aludtam. Aztán szerveztem meg a hajléktalanszállót a Váltóság Alapítvány segítségével, akik fogvatartottak visszailleszkedésével foglalkoznak.

Azóta lett volna lehetőségem, hogy kiköltözzek a hajléktalanszállóról, összeköltözhettem volna két férfival is, de nem akartam. Lehet, hogy azért, mert félek. Nem akarok senkinek az irányítása alá kerülni újra. A férjem irányított. Állami gondozottként csak arra vágytam, hogy családot alapítsak. És az elején még jól éreztük magunkat. De aztán elromlott. Volt, hogy a gyerekeket átvitte a nagymamához, engem meg bezárt egy egész hétvégére...

Hogy képzeled a jövődet?

Ki szeretné jutni a hajléktalanszállóból. Most küldték ki a papírt, hogy ki kell fizetnem a perköltséget, százhatvanezer forint. Fogalmam sincs, miből fogom kifizetni. Keményen dolgozom, gyűjtögetek, albérletbe szeretnék menni. Az a tervem, ha megszerzem az albérletet, beadom a bíróságra a papírt, és megpróbálom elintézni, hogy velem legyen a kislányom. Hétfégenként egy-egy napra elhozom, és sétálunk a városban. Rossz, hogy nem tudok részt venni a nevelésében. Van gyerekem, de mégsincs. Nagyon fáj. (2009. 06. 21. Index)

Van egy kis közösség Dunakeszin, amelyik úgy gondolja: a bűnözőknek is esélyt kell adni arra, hogy új életet kezdjenek, és ha lehet, jóvátégyék azt, amit elkövettek. Vallják, hogy a hit, a családi közösség és a szeretet képes arra, amire a jog nem vagy csak igen ritkán: megváltoztatni az életüket, és rávenni őket arra, hogy szembenézzenek önmagukkal.

Huszonegy évvel ezelőtt néhány keresztyén ember olyan, intézetben nevelkedett, drogos, alkoholista vagy börtönből szabadult fiatalokkal töltötte együtt a karácsony estét, akiknek nem volt hová menniük, és többnyire az utcán, aluljárókban éltek. Néhány baráti család hosszabb-rövidebb időre befogadta őket, de végleges megoldást kellett találniuk a számukra. Ekkor született meg az Élő Reménység Alapítvány.

Tizenhét évvel ezelőtt közösen megvásároltak egy félkész házat, ahová egy háromgyerekes keresztyén házaspár és néhány talajt vesztett fiatal között...

A szabályok szigorúak: az első néhány hónap lelkigyakorlatokkal, beszélgetésekkel, ház körüli munkával telik. Minden érkezőt megillet a bizalom, amit azonban el is lehet veszíteni. A munka rendkívül fontos eleme a rehabilitációnak, kezdetben hajókat, evezőket készítettek és javítottak a ház alagsorában lévő asztalosműhelyben, majd kertek építését vállalták, később virágtermesztésbe fogtak; nemrégiben az önkormányzat egyik romos házat bontották le.

Néhány hónapos ottléttel a fiatal megerősödik annyira, hogy képes legyen a külvilágban is munkát vállalni, amiből esetleges adósságait törleszti, hozzájárul a fenntartásához és félre is tesz...

Szabó József úgy véli: legfontosabb, hogy a fiatal maga akarja a változást, és higgyen abban, hogy erőfeszítések árán és isten segítségével képes megváltoztatni az életét. Kérdések, bizonytalanságok mindig vannak – folytatta -, de erre való a család, hogy átbeszéljék, megoldják a gondokat. (2009. 04. 16. Magyar Nemzet)

4. Diszkrimináció a romákkal szemben

A romákat érő diszkrimináció, a velük szemben fellépő előítéletek és uralkodó sztereotípiák sok esetben érintik, ill. érinthetik a fogvatartottakat és a börtönből szabadultakat, hiszen többen közülük a roma kisebbséghez tartoznak. Ezért összefoglalókban fontosnak tartjuk megjeleníteni azt is, hogy milyen ma Magyarországon a romák helyzete - a sajtó szerint -, és a többségi társadalom hogyan viszonyul a roma kisebbség tagjaihoz.

A vizsgált időszakban a témával kapcsolatos több kutatás eredményeiről olvashatunk:

Nemzeti és etnikai kisebbségi jogok országgyűlési biztosa ismerteti annak a vizsgálatnak az eredményét, mely a rendőrség és a kisebbségi csoportok közötti konfliktuskezelés, a toborzási gyakorlat stb.-ről szól. „A vizsgálat eredménye szerint a rendőrségen belül jelentősen érezhető a romákkal szembeni diszkrimináció.” (2009. 04. 06. Magyar Nemzet Online)

A nemzeti kisebbségekhez tartozókkal szembeni hátrányos megkülönböztetés, zaklatás és faji alapú erőszak jóval elterjedtebb az Európai Unió tagországaiban, mint azt a hivatalos statisztikák jelzik - állítja az unió alapvető jogokkal foglalkozó ügynöksége a témáról tegnap Brüsszelben kiadott tanulmányban.

A 24 ezer kisebbségi és bevándorló megkérdezésén alapuló tanulmány szerint átlagosan 55 százalékuk érzi úgy, hogy az említett jelenségek széles körűek abban az országban, amelyben élnek. Nehezebben jutnak például munkához és kölcsönhöz, de időnként fizikai zaklatás is éri őket.

Magyarországon, Szlovákiában és Romániában csak a romákat vonták be a kutatásba. A megkérdezett magyarországi cigányok 90 százaléka úgy értékelte, hogy az országban kiterjedt az őket negatívan érintő diszkrimináció és zaklatás. (2009. 04. 23. Népszabadság)

A Magyar Narancs 2009. 04. 09-ei száma a Marketing Centrum 2009-es kutatásának eredményeit ismerteti, mely során felmérést készítettek a romákkal kapcsolatos véleményekről.

„Az eredmények ... azt mutatták, hogy a felnőtt lakosság 40 százalékának erős, további 35 százalékának mérsékelt ellenérzései vannak a romákkal szemben, és mindössze a magyarok negyede mentes az előítéletektől.

A felnőtt magyarok 80 százaléka azt gondolja: a romák nehéz helyzete elsősorban a saját tulajdonságaik, hozzáállásuk következménye, és csak 14 százalék véli úgy, hogy sorsukért inkább a többségi társadalom a felelős...

A többség szerint a romák lármás, jó zenei érzékkel megáldott, tanulatlan emberek. Sokan azért félnek tőlük, mert agresszívnek, piszkosnak és tolvajnak gondolják őket. A felsorolt pozitív tulajdonságok közül kevesen hiszik, hogy okosak, intelligensek lennének, de sokan tartják őket vidámnak és jó humorúnak. A magyarok szerint a cigányság három legégetőbb problémája a munkanélküliség, a bűnözés, valamint a tudatlanság (ezeket sorrendben a megkérdezettek 46, 41, 32 százaléka említette). A cigányokkal szembeni hátrányos megkülönböztetés a többség szerint csak másodlagos probléma, és mindössze a válaszadók 12 százaléka említette. Egy másik kérdés kapcsán a magyarok harmada azt válaszolta, hogy a romáknak azért nincs munkájuk, mert nem is keresnek, inkább segélyből élnek...

A munkaadók cigányellenességét csupán a magyarok 8 százaléka érzi problémának. A romák azonban ezt nagyon másként látják: szerintük a munkaadók nem szívesen vesznek fel cigányokat.

Az Index 2009. 05. 28-ai „A melegeknek és a romáknak a legnehezebb” c. írásából az derül ki, hogy „a magyarországi roma közösség továbbra is az „élet minden területén” megkülönböztetéssel kénytelen szembenézni, és a melegek is változatlanul „erőszakos csoportok intoleranciájával találkozhatnak” – áll az Amnesty International által csütörtökön kiadott idei világjelentés Magyarországgal foglalkozó bevezetőjében.

A roma közvélemény többsége úgy érzi, Magyarországon növekszik a cigányellenesség, ám a válaszadók 73 százaléka azzal is hajlik egyetérteni, hogy az etnikumok közti konfliktusok kialakulásáért sokszor a cigányok is felelősek - ez derült ki a Marketing Centrum közvéleménykutató romák körében végzett felméréséből, amelyben a megkérdezettek az iskolai szegregációról, a szélsőjobb terjedéséről is elmondták véleményüket.

Miközben a nem romák 23 százaléka a romák szegregálásában látja a roma-nem roma konfliktusok csökkentésének megoldását, addig a romák körében az integráció gondolata a legnépszerűbb. A Marketing Centrum közvélemény-kutató intézet előbb idén januárban egy 1000 fős lakossági mintát faggatva vizsgálódott a "cigánykérdésről", ezt pedig márciusban 800 roma kikérdezése követte. A kutatás főbb következtetései szerint a romák kisebbnek érzik a roma – nem roma ellentétet, mint a nem romák, és a pártpolitikai feszültséget sem látják olyan nagyknak, mint a többség. Ugyanakkor a szegények – gazdagok, és a Budapest – vidék ellentéteknél a roma válaszadók átlaga a magasabb. A romák legtöbbször úgy vélik, hogy a lakóhelyén ugyanolyan a közbiztonság, mint más területeket, sőt többen gondolták, hogy még jobb is, mint amennyi szerint rosszabb. A romákat viszont jobban aggasztja a szélsőjobb térnyerése, mint a többségi társadalmat, és mindössze 2 százalékuk gondolja azt, hogy Magyarországon egyáltalán nincs szélsőjobb oldali veszély. A roma közvélemény többsége úgy érzi, Magyarországon növekszik a cigányellenesség, ám a válaszadók 73 százaléka azzal is hajlik egyetérteni, hogy az etnikumok közti konfliktusok kialakulásáért sokszor a cigányok is felelősek. A romák szerint a romák összetartóbbak, és jobb a zenei érzékük, mint a többieknek, emezekről viszont úgy vélik, okosabbak, intelligensebbnek érezni a romák, mint a romák. A roma közvélemény a munkanélküliséget és a szegénységet érzi a romák legnagyobb problémájának - áll a kutatásban. Ezekhez képest minden egyéb másodlagos. A többségi társadalom többsége hajlamos a romák

lustaságának,

illetve

a segélyekből élésnek tulajdonítani azt, hogy a romák körében nagyon magas a munkanélküliség, a romák viszont a munkahelyek hiányának és a munkaadók negatív diszkriminációjának tulajdonítják ebben az elsődleges jelentőséget. Ugyanakkor azért a romák hozzáállására vonatkozó válaszok esetében is pozitív a válaszaik mérlege. (2009. 07. 21. HVG.hu)

5. A munkahelyi diszkrimináció által érintett csoportok

A vizsgált időszakban a sajtóban több olyan írással is találkoztunk, mely a munkahelyi diszkrimináció témájával, a munkahelyi diszkrimináció által érintett csoportokkal foglalkozott. A sajtóból megismerkedhetünk a munkahelyi diszkrimináció fogalmával is:

A munkahelyi diszkrimináció fogalma olyan megkülönböztetett bánásmódot takar, ami hátrányos helyzetbe hozza alanyát a vele megegyező képzettségű, szaktudású, tapasztalatú munkavállalóhoz képest. A fogalomról általában mindenkinek a nőket és az etnikai kisebbségeket sújtó előítéletek ugranak be. (2009. 07. 31. Hirstart.hu)

A témával kapcsolatosan elsősorban a munkaügyi ellenőrzések ill. a különböző kutatások eredményeiről kapunk információt. Összefoglalóan – az írások alapján - elmondhatjuk, hogy a következő csoportok számára jelent különös nehézséget az elhelyezkedés, leginkább ők találkozhatnak előítéletekkel, hátrányos megkülönböztetéssel a munkakeresés során: idősek, fiatalok, fogyatékosok, kisgyermekes anyák, romák, iskolázatlanok.

Csalódott álláskereső: az elutasítás leggyakoribb okai

A 18-62 éves munkaképes korú népesség körében az álláskereső, illetve állásvesztés során a megkérdezettek 6 százaléka érezte úgy, hogy az elmúlt 12 hónap során diszkrimináció érte, vagyis nem a munkavégzéssel összefüggő, hanem személyes tulajdonsága miatt (mert nő, kisgyerekes anya, roma, öreg stb.) nem vették fel vagy bocsátották el - derül ki a Tárki legfrissebb, áprilisi kutatásából.

Az intézet reprezentatív felmérése szerint a megkérdezettek által legtöbbet emlegetett tényező (a diszkrimináltság összes vélt okának 36 százaléka) a kisgyermek nevelése volt. Az átlagosnál magasabb a munkahelykeresés- vagy vesztés során a vélt diszkrimináció mértéke a fiatalok és az iskolázatlanok körében. A 18-27 évesek, illetve a legfeljebb nyolc általánost végzetek körében a mutató értéke 15, illetve 13 százalék, de hátrányt jelent a roma származás is (12 százalék).

A kutatás eredményei egybeesnek a KSH adataival, amelyek szerint valaha a munkaerő-piaci életpályája során a 19-64 évesek 16 százalékát érte diszkrimináció az álláskereső, 8 százalékuk pedig elbocsátáskor szembesült ezzel.

Az álláskeresőknél a diszkrimináció lehetséges okai közül a leggyakoribb az életkor (6 százalék) és a családi állapot (4 százalék) miatt érzett hátrány. A férfiak körében a származás, a nők körében a családi állapot és az életkor okoz az átlagosnál gyakrabban diszkriminációt.

Egy friss, európai uniós országokat összehasonlító adatfelvétel szerint a magyarországi romák körében a megkérdezettek 90 százaléka gondolja úgy, hogy a származás alapú diszkrimináció széles körben elterjedt. Ez az érték a vizsgált negyvenöt - az EU27-be tartozó országokban átlagosan két kisebbséget vizsgáltak - kisebbségéhez viszonyítva, az olaszországi észak-afrikaiak után a második legmagasabb volt - olvasható a Tárki eredményeket összegző közleményében. (2009. 07. 16. HVG.hu)

Előnyben részesítik a nőket a munkaadók - ha alacsony presztízsű, rosszul fizetett munkáról van szó. Romákat viszont ezekben az állásokban sem látnak szívesen - derül ki egy többlépcsős diszkriminációtesztelésből.

Ez egy többlépcsős diszkriminációtesztelés - mondja Simonovits Bori, a kutatás egyik szakértője. Januártól júniusig folyamatosan monitorozzák - néhány meghatározott munkakörben - a megjelent álláshirdetéseket Budapesten és Nyíregyházán. - Több ezer hirdetést néztünk át nemcsak a diszkriminatív, hanem az úgynevezett fair tartalmak után is kutatva - mondja. (Fair tartalom, ha egy hirdetésbe például beleírják, hogy nyugdíjasok vagy mozgáskorlátozottak is jelentkezhetnek.)

A romákat illetően is a korábbi negatív tapasztalatok igazolódtak be. - Az nem igaz, hogy egyáltalán nincs esélyük elhelyezkedni, de az igen, hogy kisebb, mint a nem romáknak - mondja Sik Endre. Becslése szerint 20-30 százalékkal van kisebb esélye egy roma, mint egy nem roma jelentkezőnek. Hangsúlyozza: ezek strapás munkák, és a romák ezekre is rosszabb esélyekkel pályáznak. (2009. 06. 16. Népszabadság, továbbá a kutatásról 2009. 06. 23-án az Origo.hu-n is olvashatunk.)

A munkaerőpiacon nem túl előnyös helyzetű idősebbeknek vagy kisgyermekeseknek sincs könnyű dolga: velük, csakúgy mint a romákkal, a felkeresett munkáltatók 10 százaléka nyíltan közölte, hogy épp ezek miatt fog eltekinteni az alkalmazásuktól...

A hátrányos megkülönböztetéstől tartó roma tesztelőket nem érte váratlanul, hogy a sablonbeszélgetés kezdete után nem sokkal feltett - "De ugye nem baj, hogy roma vagyok" - kérdés kapcsán rengeteg cég képviselője húzta be egyből a keziféket. A reakciók skálája széles: azonnali nemleges válasz, döbbszent csend, gondterhelt hatásszünet. Szintén gyakori tapasztalat, hogy a diszkrimináló munkaadó a roma származásról tudomást szerezve már nem tartja fontosnak ismertetni a jelentkezővel a munkával kapcsolatos tudnivalókat, nem kéri elküldeni önéletrajzát és állásinterjúra sem hívja be. Egyesek egész egyszerűen csak annyit mondanak, sajnos már betelt az állás. Ám a munka kapcsán néhány perccel később érdeklődő, a munkaadók elvárásainak szinte mindenben megfelelő nem roma tesztelőt ugyanannál a cégnél már készségesen tájékoztatják a továbbiakról. (2009. 06. 23. Origo.hu)

Magyarországon is mindennapos jelenség a romák munkaerő-piaci diszkriminációja, már az álláskeresőknél első lépésénél, a telefonos beszélgetésnél - állítja Sik Endre, az ELTE Társadalomtudományi Karának tanára. Sik szerint friss példa erre a NEKI jelenleg folyó diszkrimináció tesztelése...

A telefonos tesztelések során előfordult, hogy a potenciális munkáltató lecsapta a telefont a vonal másik végén bejelentkező „Kolompár József” név hallatán, majd néhány perc múlva kedélyesen elbeszélget ugyanarra az

állásra jelentkező „Kiss Józseffel”. Előfordult, hogy az egyik hipermarketet lánc munkáltatója a roma jelentkezőnek nyíltan megmondta, hogy „a raktáros állásra van esélye, de a pénztáros állást meg sem érdemes próbálnia”. (2009. 05. 13. HVG.hu, továbbá 2009. 05. 14. Népszabadság)

Tartós a 45 év feletti diszkriminációja

Egy 45 év feletti munkavállalónak szinte lehetetlen ma elhelyezkednie. Az idősebb generációval kapcsolatban ugyanis számos előítélet él a munkáltatókban. Az idősebbeket általában rossz egészségi állapotuk miatt nem alkalmazzák, de sok munkaadó panaszodik arra is, hogy a korosabbak például nehezen illeszkednek be egy fiatalos csapatba. Szakemberek szerint folyamatos tanulással, az egészség proaktív megőrzésével jelentősen javulhatnának a 45 év feletti esélyei.

A 45 év feletti munkahelyi diszkriminációja tartós és folyamatosan romlik - hangsúlyozta Széman Zsuzsa, az MTA Szociológiai Kutató Intézetének kutatója. Véleménye szerint a megoldás a piacképes tudás megszerzése mellett az egészség proaktív megőrzésében, a betegségek megelőzésében rejlik. Sokat javítana a helyzeten, ha kötelező, és nem opcionális egészségügyi szűrővizsgálatokat, egészségmegőrző intézkedéseket (gyógytorna, stressz-kezelés, stb.) építenének be a vállalatok munka- és egészségvédelmi rendszerükbe. (2009. 07. 14. Hírtart.hu)

2009. 04. 29-én a HVG.hu-n az OMMF munkaügyi ellenőrzéseinek eredményeit ismerhetjük meg, mely szerint a szervezet 2008-ban 7.625 munkáltatót vizsgált. Mindössze 10 bejelentés érkezett az egyenlő bánásmód megsértése címen, ebből 7 esetben idős koruk miatti diszkriminációra panaszkodtak. Csak egy beadvány volt, ami nemzeti és etnikai megkülönböztetésből eredő hátrányra hivatkozva érkezett, és ez megalapozottnak is bizonyult.

Az EBH-hoz 1.153 kérelem, ill. beadvány érkezett. „A törvény által meghatározott védett tulajdonságok közül a fogyatékossgal, az életkorral, valamint az anyasággal és etnikai hovatartozással összefüggésben érte leginkább hátrány a panaszosokat.”

Összefoglalóan kijelenthetjük, hogy a fogvatartottak, ill. börtönből szabadulók nem jelennek meg külön célcsoportként és nem kerülnek megemlítésre a cikkekben. Azonban mivel tudvalévő, hogy közöttük jelentős számban, magas arányban megtalálhatók a romák és jellemző rájuk az alacsony iskolázottság is, ezért kijelenthetjük, hogy a fent említett problémák és nehézségek őket is nagy valószínűséggel érintik.

Összegzés

Összegzésképpen elmondhatjuk, hogy a 101 cikk, melyet témánk szempontjából relevánsnak találtunk, nagyobb része elsősorban a büntetés-végrehajtási intézetben eltöltött időszakkal, az ottani körülményekkel foglalkozott, ugyanakkor alig találtunk olyan írást, melyből megismerhettük a szabadulók élethelyzetét, a társadalmi- és munkaerő-piaci beilleszkedés nehézségeit. Ugyanakkor fontosnak tartjuk, hogy a sajtóból az átlagpolgárok több információt kapjanak a szabadultak helyzetére vonatkozóan, hogy azok is, akik nem érintettek a témában, tisztában legyenek azzal, hogy a célcsoportnak milyen problémákkal és nehézségekkel kell megküzdenie. E miatt mindenképpen megfontolandó, hogy a sajtóban mi magunk, a Váltó-sáv Alapítvány is jelentessen meg olyan írásokat, melyek a fenti kérdésköröket érintik. Erre már volt is példa, még a projektidő előtt megjelent egy cikk (2009. 02. 13. HVG Online, mellékelve), mely próbálja a problémát körüljárni.

E mellett fontosnak tartjuk, és mindenképp pozitívumként értékeljük, hogy több olyan cikk született a vizsgált időszakban, mely a diszkriminált csoportokat mutatja be, és az ő helyzetüket ismerteti az olvasóval. Mindenképp hasznosnak tartjuk a témát körüljáró kutatások eredményeinek ismertetését.

Zárásként még megemlítenénk, hogy a sajtóban ezen idő alatt mindössze két olyan civil szervezet nevére bukkantunk (Élő Reménység Alapítvány, Váltó-sáv Alapítvány), mely a fogvatartottak ill. a fogvatartásból szabadulók támogatásával, társadalmi és munkaerő-piaci beilleszkedésének segítésével foglalkozik. Ennek persze több és változatos oka lehet (kevés a valóban működő szervezet a témában és a területen, akik működnek, azok sem akarnak nagy médianyilvánosságot a speciális célcsoport és éppen a hátrányos megkülönböztetés miatt stb.).